

บทที่ 1

บทนำ

1. สภาพของปัญหา

มนุษย์กับสัตว์มีความเกี่ยวข้องผูกพันกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เริ่มตั้งแต่การล่าสัตว์เพื่อเป็นอาหาร พัฒนาจนเป็นการเลี้ยงสัตว์ด้วยวัตถุประสงค์หลายประการ เช่น การเลี้ยงไว้ใช้งาน การเลี้ยงไว้เป็นอาหาร การเลี้ยงไว้เป็นเพื่อนเล่น หรือแม้กระทั่งเลี้ยงเพื่อแก้เคล็ด อีกทั้งในบางสังคมมนุษย์เลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อการบูชาเสมือนเป็นเทพ เป็นต้น ซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าวทำให้บุคคลทั่วไปเข้าใจว่า “สัตว์” เป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งที่อาจมีเจ้าของหรือไม่ก็ได้ แต่ด้วยเหตุที่สัตว์สามารถแสดงกิริยาอาการและเคลื่อนไหวร่างกายได้ตามสัญชาตญาณ จึงทำให้สัตว์ต่างจากการมีสภาพเป็นเพียงทรัพย์สิน และสามารถสร้างความเสียหายแก่มนุษย์ได้ การพิจารณาถึงความเป็นเจ้าของหรือผู้รับเลี้ยงรับดูแลสัตว์จึงมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากจะเป็นสิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาหากว่าสัตว์นั้นสร้างความเสียหายแก่บุคคลอื่น

เมื่อ “สัตว์” เป็นสิ่งมีชีวิตที่แสดงการเคลื่อนไหวร่างกายตามความรู้สึกและสัญชาตญาณ กับทั้งกฎหมายไม่รองรับนิติฐานะของสัตว์ ความเสียหายที่เกิดจากสัตว์จึงเป็นเรื่องที่ไม่อาจเรียกให้ผู้ก่อความเสียหายรับผิดชอบได้ “มนุษย์” จึงต้องเข้ามามีส่วนในความรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดขึ้นเพราะสัตว์นั้น ซึ่งหากข้อเท็จจริงปรากฏชัดว่า สัตว์นั้นเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีเจ้าของ บุคคลนั้นย่อมต้องรับผิดชอบหากสัตว์ที่ตนเลี้ยงหรือสัตว์เลี้ยงที่อยู่ในความควบคุมดูแลก่อความเสียหายแก่บุคคล แต่หากเป็นสัตว์ป่าหรือเป็นสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของของความเสียหายใดๆ อันเกิดขึ้นเนื่องจากสัตว์ดังกล่าวย่อมตกเป็นพับแก่ผู้เสียหาย หรือต้องไปพิจารณาความรับผิดชอบตามมาตรา 420 ในความเป็นจริงที่อาจพบเห็นได้ทั้งจากประสบการณ์ หรือข่าวสารที่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ ตัวอย่างเช่น สุนัขพันธุ์หรือตไวเลอร์ ที่เจ้าของเลี้ยงไว้เพื่อเฝ้าบ้าน กระโดดข้ามรั้วบ้านออกมากัดทำร้ายเด็กที่กำลังเล่นอยู่แถวนั้นจนได้รับบาดเจ็บสาหัส ประเด็นทางกฎหมายที่น่าพิจารณาต่อคือ เจ้าของสุนัขต้องรับผิดชอบหรือไม่ มีเหตุยกเว้นความรับผิดชอบหรือไม่ ต้องรับภาระการพิสูจน์ถึงขั้นใด ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องความเสียหายได้มากน้อยเพียงไร

จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า ตามกฎหมายดังกล่าวบรรพชนนั้นเมื่อสัตว์ทำความเสียหาย การลงโทษนั้นจะกระทำต่อสัตว์ไม่ใช่ต่อเจ้าของ แต่มีเงื่อนไขว่าเจ้าของสัตว์จะต้องส่งมอบสัตว์

ให้แก่ผู้เสียหายนำไปลงโทษตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด กฎหมายลักษณะนี้เรียกว่า “Sachhaftung” (thing-liability) ในขณะที่หลักกฎหมายปัจจุบันเปลี่ยนแนวความคิดให้เจ้าของหรือผู้ดูแลควบคุมสัตว์เป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งเรียกว่าหลัก “herrenhaftung” (personal-liability) เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้ฝ่ายนิติบัญญัติและแนวคำพิพากษาศาลของแต่ละประเทศพยายามลดความแข็งแกร่งของหลักความรับผิดชอบเดิมเป็นความรับผิดโดยไม่มีความผิด (Liability without fault) หรือความรับผิดโดยผลแห่งกฎหมาย (Liability as imposed by law) หรือความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) เป็นต้น ข้อเสนอพื้นฐานตามกฎหมายนี้มีประโยชน์ในการบรรเทาภาระการพิสูจน์ของฝ่ายโจทก์ลงได้มาก เนื่องจากเป็นกรณีละเมิดที่ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรักษาไว้แทนเจ้าของสัตว์ อีกทั้งหลักการดังกล่าวเป็นความรับผิดที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความผิด (Liability based on Fault) แต่สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่บกพร่องในการเลี้ยงดูแลสัตว์เลี้ยงซึ่งเป็นทรัพย์สินที่อยู่ในความครอบครองของตน ซึ่งบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 433 ได้นำหลักการดังกล่าวเป็นแนวทาง อย่างไรก็ตาม บทบัญญัตินี้ดังกล่าวยังมีประเด็นที่น่าพิจารณา ดังนี้

ประการแรก การกำหนดให้ความรับผิดในความเสียหายที่เกิดเพราะสัตว์เป็นเพียงข้อเสนอพื้นฐานความผิด (Presumption of Fault) ที่แม้เจ้าของสัตว์หรือผู้รับเลี้ยงรักษาต้องรับผิดในเบื้องต้นแต่ก็สามารถปฏิเสธความรับผิดได้หากพิสูจน์ได้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ทั้งยังไม่มีการแบ่งแยกสัตว์ตามลักษณะหรือธรรมชาติของสัตว์ ในขณะที่กฎหมายต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์ กำหนดให้นำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) มาใช้กับความเสียหายที่เกิดจากสัตว์ที่เป็นสัตว์อันตราย หรือสัตว์ที่เจ้าของหรือผู้รับเลี้ยงดูแลได้รู้ว่าเป็นอันตราย หรือสัตว์ป่า ส่วนความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะสัตว์นอกเหนือจากกรณีดังกล่าวจะปรับใช้กับหลักความผิดโดยใช้หลักประมาทเลินเล่อ (Negligence) ของผู้ดูแลสัตว์แทน ซึ่งการแยกหลักการดังกล่าวจะส่งผลต่อภาระการพิสูจน์ของเจ้าของหรือผู้รับเลี้ยงดูแลสัตว์

หากเปรียบเทียบกับกรณีของทรัพย์สินอันตรายตามมาตรา 437 ของไทย ยังได้กำหนดให้เป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด จึงควรมาพิจารณาว่ากรณีของสัตว์อันตรายนั้นยังคงเหมาะสมที่จะเป็นความรับผิดที่อยู่บนพื้นฐานของข้อเสนอพื้นฐานความผิดทางกฎหมายอยู่หรือไม่

ประการที่สอง ตามแนวทางในการฟ้องคดีของคุณค่าและวินิจัยคดีของศาลที่ผ่านมาพบว่าค่าความตั้งสิทธิเรียกร้องในความรับผิดจากความเสียหายโดยอ้างบทบัญญัติมาตรา 420 และมาตรา 433 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งที่ชัดเจนอยู่ในตัวว่าความเสียหายที่เกิดขึ้น

เพราะสัตว์มีกฎหมายรับรองสิทธิเรียกร้องให้และการพิสูจน์ความรับผิดชอบตามมาตรา 433 ไม่จำเป็นต้องถึงขนาดพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่การที่โจทก์ฟ้องรวมดังกล่าวทำให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์มากขึ้น ประโยชน์ของการนำข้อสันนิษฐานตามกฎหมายของมาตรา 433 ย่อมไม่เป็นประโยชน์เท่าที่ควร

ประการที่สาม ประเด็นเรื่องการใช้การตีความกฎหมายในเรื่องต่างๆ เช่น ความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะสัตว์นั้นรวมถึงความเสียหายประเภทใดบ้าง โจทก์มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนมากน้อยเพียงใด การเข้าหรือยั่วสัตว์ต้องกระทำโดยละเมิดหรือไม่ บุคคลผู้ต้องรับผิดชอบมีสิทธิไล่เบียดเอาจากผู้เข้าหรือยั่วสัตว์หรือเจ้าของสัตว์อื่นอันมาเข้าหรือยั่วสัตว์นั้นได้เต็มจำนวนหรือไม่ และใครมีอำนาจในการพิจารณากำหนด เป็นต้น

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจะศึกษาถึงประวัติศาสตร์ และวิวัฒนาการของกฎหมายในเรื่องความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ตามกฎหมายไทย การปรับใช้และการตีความบทบัญญัติของประเทศไทยและของต่างประเทศที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน จากนั้นจะได้นำมาแยกเป็นหัวข้อเพื่อสรุป เปรียบเทียบ และวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างกฎหมายไทยและกฎหมายของประเทศต่างๆ เพื่อนำมาพิจารณาเป็นแนวทางในการเสนอแนะการตีความหรือการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศไทยต่อไป

2. ขอบเขตและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์หลักความรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดเพราะสัตว์ ซึ่งในความเป็นจริงบทบัญญัติแห่งกฎหมายเรื่องดังกล่าวมีลักษณะกว้าง เพราะนอกจากจะมีมาตรา 433 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นบทหลักในการวินิจฉัยความรับผิดชอบแล้ว ยังมีหลักตามมาตรา 420 อันเป็นหลักทั่วไปว่าด้วยละเมิด และสิทธิหน้าที่ของบุคคลผู้ต้องเสียหายจากการที่สัตว์ของผู้อื่นบุกรุกเข้าไปในบริเวณของตนซึ่งสามารถยึดหรือกักสัตว์นั้นไว้เป็นประกันค่าเสียหายอันเป็นเรื่องนิตินัยกรรม และประมวลกฎหมายอาญาซึ่งมีบทกำหนดโทษในกรณีผู้ดูแลสัตว์ปล่อยปละละเลยสัตว์ดุหรือสัตว์ร้ายโดยถือว่าเป็นความผิดลหุโทษ รวมไปถึงความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติต่างๆ ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำขึ้นภายใต้ขอบเขตของกฎหมายเอกชน ดังนั้น ผู้เขียนจึงมุ่งศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 433 เป็นหลัก และจะกล่าวถึงกฎหมายอื่นๆแต่เพียงเล็กน้อย โดยจะทำการศึกษา

เปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศเพื่อหาแนวทางปรับใช้กฎหมายของไทยให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้นำคำพิพากษาศาลฎีกาว่าด้วยกรณีการฟ้องคดีละเมิดเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะสัตว์ มาตรา 433 มาประกอบการศึกษาดูด้วย แต่มีข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่งที่พบจากการค้นคว้าคำพิพากษาศาลฎีกา กล่าวคือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา ยังไม่พบคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาอีกเลย ทั้งนี้ที่กรณีความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสัตว์ยังคงมีข่าวปรากฏผ่านทางสื่อซึ่งเราพบเห็นได้อย่างต่อเนื่องและบ่อยครั้ง โดยเฉพาะความเสียหายอันเกิดจากกรณีสุนัขกัดเด็ก ซึ่งเป็นประเด็นน่าคิดว่าเพราะเหตุใดแม้จะยังคงมีเหตุการณ์เช่นว่านั้นปรากฏอยู่ แต่การฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลกลับลดลง กรณีนี้จึงถือเป็นข้อจำกัดในการศึกษาประการหนึ่ง เนื่องจากในระยะหลังไม่มีกรณีศึกษาที่เป็นข้อเท็จจริงที่ฟ้องร้องกันเป็นคดีความขึ้นสู่ศาลฎีกา จึงไม่อาจทราบได้ว่าแนวทางการวินิจฉัยคดีของศาลฎีกาที่เกี่ยวกับเรื่องความรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากสัตว์จะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดหรือไม่ จึงเห็นว่าเป็นประเด็นที่น่าศึกษาและวิเคราะห์ถึงแนวความคิดของนักกฎหมายในการตีความบทบัญญัติปัจจุบัน อันนำไปสู่การเสนอแนวทางปรับใช้และตีความของศาลต่อไป

3. วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษากระทำโดยอาศัยการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และตำรากฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนแนวคำพิพากษาของศาล รายงานการประชุมกรรมการร่างกฎหมาย และแนวความคิดของนักกฎหมาย โดยได้นำมารวบรวมและวิเคราะห์หาแนวทางในการใช้ตีความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 433 โดยจะกล่าวถึงกฎหมายต่างประเทศเปรียบเทียบ และการหามาตรการทางกฎหมายในเรื่องความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นการทำวิจัยในทางทฤษฎี โดยเป็นการรวบรวมคำอธิบายกฎหมายไทย และศึกษากฎหมายต่างประเทศในเรื่องความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ และได้นำมาแยกหัวข้อเพื่อ

เปรียบเทียบกันเป็นเรื่องๆไป เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักเกณฑ์ของกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ รวมทั้งการปรับใช้กฎหมายในเรื่องดังกล่าวของศาลฎีกาของไทย นอกจากนี้ ยังศึกษาให้เข้าใจหลักกฎหมายของต่างประเทศและการปรับใช้กฎหมายในเรื่องความรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ของศาลต่างประเทศ เพื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย เพื่อให้เห็นถึงความเหมาะสมและแนวทางในการปรับเปลี่ยนแก้ไขกฎหมายและการบังคับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมเศรษฐกิจของไทย รวมถึงแนวทางการปรับใช้ที่เหมาะสมของศาล